

Mitropolitul care a primit limba română în biserică

Viața slăvitului și întru tot lăudatului ierarh Dosoftei, Mitropolitul Moldovei

Sfântul Ierarh Dosoftei **s-a născut** în 26 octombrie anul 1624 la Suceava într-o familie de mazili ,familia Barilă (domnitor sau înalt dregător destituit din funcție ori mic boier sau descendent de mic boier), conform mărturiei Letopisețului lui Ion Neculce.

Părinții săi Leontie și Misira, binecredincioși creștini, români de neam, aveau rudeni în Transilvania și în ținutul Liovului. **Numele** mai puțin obișnuite ale părinților, Leontari (Leontie) Barilă și Misira (Maria), i-au determinat pe numeroși istorici și filologi să susțină originea macedo-română a lui Dosoftei.

Un fapt cert însă este că o serie de izvoare ale epocii atestă așezarea statornică în Moldova a numeroase rude apropiate ale Sfântului, printre care se numără doi frați (Chiriac și Vasile), o soră, o mătușă (Stanca) și un nepot, arhimandritul Pahomie, ce locuia în 1709 la Iași. **La botez**, pruncul a primit numele Dimitrie, pentru că se născuse în preajma zilei de 26 octombrie, când Biserica sărbătorește pe sfântul martir din cetatea Tesalonicului de la începutul veacului al IV-lea.

E de presupus că **educația** și-a început-o la Colegiul Sf. Trei Ierarhi, iar ulterior a studiat limbile greacă, latină, slavona bisericească și polona, alături de alte discipline umaniste (retorica, poezia), la Școala Frăției ortodoxe Adormirea Maicii Domnului din Lvov (Ucraina). Aici locuia familia Păpară, cu care Sfântul se înrudea, iar unul dintre reprezentanții acestei familii, Chiril Păpară, a deținut într-o vreme epitropia Școlii.

A studiat cu multă râvnă Sfintele Scripturi și învățăturile dumnezeieștilor Părinți ai Bisericii și a deprins cu mult drag meșteșugul tâlcuirii textelor sfinte în limba română, pentru că învățase a vorbi și a scrie în alte limbi ca să transmită tezaurul sfintei Ortodoxii: greacă, latină, slavonă bisericească, polonă și ucraineană.

După **încheierea studiilor** s-a reîntors în Moldova, retrăgându-se la mănăstirea Probota, unde a fost tuns în monahism în anul 1649. Sporind în blândețe, ascultare și rugăciune, el s-a învrednicit a deveni părinte duhovnicesc și egumen al monahilor de acolo, pe care i-a povățuit pe calea nevoițelor monahale, în cunoașterea Sf. Scripturi, dezvoltând școala mănăstirească.

El și-a început aici impresionanta **activitate cărturărească**, în jurul anului 1650, cu traducerea, întâia oară în românește, a « Istoriilor lui Herodot », pe care a prefațat-o cu 26 de „stihuri ale predosloviei“ compuse de către el și căreia i-a anexat la final cele 29 de învățături moral-religioase ale împăratului bizantin Vasile Macedoneanul către fiul său, Leon.

Pe lângă învățătura adunată cu migală de la mulți dascăli, la școala mănăstirii Probota a deprins și învățătura cea duhovnicească: rugăciunea, ascultarea, smerenia și nevoițele ascetice.

A primit îngerescul chip în această sfântă mănăstire la anul 1649, cu numele de monah Dosoftei.

Într-o **însemnare** în limba română el scrie la 14 septembrie 1649: "Ieromonah Dosoftei de la Pobrata, feciorul lui Leontar Barilovici", iar alături, în limba greacă: "Dositheos, ieromonah, fiul lui Leontar Barila și al Misirei".

Datorită prestigiului său de cărturar și virtuților care-i luminau chipul și faptele, ieromonahul Dosoftei este chemat de Dumnezeu la slujirea arhierescă.

În anul 1658 a fost **hirotonit episcop** de Huși, după un an trece în scaunul episcopal de la Roman, iar în 1671 este ales mitropolit al Moldovei. În această perioadă a legat probabil prietenii cu Miron Costin și Dositei Notara, viitorul patriarh al Ierusalimului, pe care l-a întâlnit în 1664 la Iași, la curtea domnitorului Eustratie Dabija. Tot acum a revizuit traducerea Septuagintei, realizată de spătarul Nicolae Milescu la Constantinopol (1661-1664) și inclusă în Biblia lui Șerban Cantacuzino, tipărită la București, în 1688.

În jurul anului 1665 a început să lucreze la Psaltirea în versuri și la « Viața și petrecerea sfinților ».

Cronicarul Ion Neculce îl descrie astfel:

„Acest Dosoftei mitropolit nu era om prost (simplu) de felul lui. Și era neam de mazâl. Prea învățat, multe limbi știa: elinește, slovenește, și altă adâncă carte și-nvățătură. Deplin călugăr și cucernic, și blând ca un miel. În țara noastră, pe ceasta vreme nu este om ca acela”.

După 11 ani de păstorire la Roman, în iulie 1671 Dosoftei a fost ales mitropolit al Moldovei, păstorind în condiții vitrege din cauza numeroaselor războaie dintre turci și poloni.

În liniștea chiliei sale din patria natală sau aflat în pribegie, sfântul a dăruit Bisericii și neamului românesc lucrări de mare valoare.

Primele cărți tipărite au fost Psaltirea în versuri și Acatistul Născătoarei de Dumnezeu (Uniev, 1673). Înțelegând în Duhul Sfânt poezia psalmilor, i-a transpus în versuri românești, ca să apropie tot mai mult de sufletul poporului comoara de lumină și de har a cuvântului dumnezeiesc.

Recunoscut ca autoritate teologică, a revizuit traducerea făcută de spătarul Nicolae Milescu la Vechiul Testament, text care va fi inclus în Biblia de la București, din 1688.

În toamna anului 1673 a plecat în pibegie în Polonia, din cauza schimbărilor de domn în țară și a convingerilor sale antiotomane.

În 1674 a fost înlocuit în scaunul mitropolitan de la Iași cu Teodosie, episcopul de Roman.

În anul următor, Mitropolitul Dosoftei este readus în demnitatea sa chiriarhală, iar Teodosie se retrage la mănăstirea Bogdana și peste puțină vreme va cunoaște moarte martirică.

Ținând partea polonilor, în februarie 1674, după bătălia de la Hotin, Dosoftei a fost nevoit să se refugieze în Polonia împreună cu domnitorul Ștefan Petriceicu, în scaunul său fiind numit Teodosie, fost episcop de Rădăuți și Roman. Revenind în țară în 1675, Sfântul a fost închis pentru scurtă vreme în mănăstirea „Sf. Sava“ din Iași, dar eliberat și, recăpătând încrederea domnului Dumitrașcu Cantacuzino, și-a reocupat scaunul în 1675, păstorind neîntrerupt până când a luat definitiv calea exilului, în 1686.

Trimis în 1684 de către domnitorul Ștefan Petriceicu, reîntors pe tron pentru scurt timp, într-o misiune diplomatică antiotomană la curtea țarilor Rusiei, Mitropolitul Dosoftei a fost nevoit să se oprească la Kiev din cauza unei epidemii de ciumă și a vizitat aici vestita Lavră a Peșterilor. Instabilitatea politică din Moldova, schimbările frecvente de domnitori, determinate de nesfârșitele conflicte armate dintre Polonia și Imperiul Otoman, au marcat în mod dureros ultimii ani ai vieții Sfântului Dosoftei.

Intrat în fruntea unei mari armate în Moldova, în 1686, spre a-l atrage împotriva turcilor pe Constantin Cantemir Vodă, regele polon Jan Sobieski a prădat cetatea Iașilor, retrăgându-se în patria sa cu tezaurul și arhiva Mitropoliei și împreună cu Mitropolitul Dosoftei. Dimitrie Cantemir descrie astfel tristul eveniment: „Polonii au prădat și vasele sfinte și moaștele Sfântului Ioan cel Nou, cu multe pietre scumpe. Și alte odoare de argint și de aur le-au luat cu sine și împreună cu ele pe însuș mitropolitul care mustra fățiș fapta nelegiuită a ostașilor și se ruga de îndurare“.

Însoțit de câțiva monahi, Sfântul a fost nevoit să se stabilească în cetatea Stryi, de lângă Zolkiew (azi Nesterov, Ucraina), păstorind mica comunitate de români refugiați în Polonia. Confruntat cu lipsuri mari, mitropolitul pribeag a cerut ajutorul țărilor Rusiei Ioan și Petru și al patriarhului Ioachim al Moscovei, de la care a primit unele ajutoare bănești. „Potoliți, scrie Dosoftei, furtuna mizeriei noastre, astâmpărați sufletul ce se chinuiește și adăpați sufletul însetoșat, care pribegește acum al patrulea an din eparhia mea. Pățimesc în mizerie cu servitorii care sunt lângă racla Sfântului Ioan cel Nou, nădăjduind mântuirea lui Dumnezeu, ca să mă întorc și să mă înfățișez înaintea feței lui Dumnezeu, în Mitropolia dorită a Sucevei“.

Evlavia sa deosebită față de moaștele Sfântul Ioan cel Nou ieșise la iveală încă de pe vremea când păstora în Moldova, prin strămutarea lor în Catedrala mitropolitană de la Iași, și scoaterea lor în procesiune la vremuri de restriște, prilej cu care se săvârșeau nenumărate semne și minuni.

În 1686 regele polon Jan Sobieski, în campania sa antiotomană, a intrat în Moldova pentru a-l atrage de partea sa pe voievodul Constantin Cantemir. Fiind nevoiți să se retragă, polonii au luat cu ei mulțime de pietre scumpe, odoare din aur și argint.

Luat ostatec împreună cu tezaurul Mitropoliei și cu moaștele Sf. Ioan cel Nou, Mitropolitul Dosoftei a trăit ultimii ani ai vieții sale pământești departe de țară. Aici a continuat lucrarea sa cărturărească și a păstrat mereu legătura cu ierarhii ortodocși de la Moscova și de la Kiev. Pentru a aplana conflictele teologice privind epicleza euharistică mitropolitul moldovean a tradus din elinește în slavo-rusă scrieri ale Sfinților Părinți Ioan Gură de Aur, Efrem Sirul, Gherman, patriarhul Constantinopolului, Simeon al Tesalonicului, argumentând astfel dreapta învățătură a Bisericii.

Sfințenia vieții lui strălucea nu numai asupra fiilor duhovnicești, chiar regele Jan Sobieski venea adesea la castelul de la Stryi, unde locuia sfântul mitropolit al Moldovei, ca să participe la slujbe cu familia și să-i dea cinstire cuvenită.

Deși a fost rechemat stăruitor înapoi în țară cu moaștele Sfântul Ioan de către domnitorul Constantin Cantemir, Sfântul a refuzat sau nu a fost lăsat să dea curs acestei chemări. Drept urmare, a fost depus din scaun și anatemizat de către patriarhul Constantinopolului, în 1688, anatemă ridicată abia după moartea lui. „Cantemir-Vodă, scrie cronicarul Ion Neculce, să mâniase pe cel mitropolit și-i făcuse afurisănie de la patrierhi. Dar nemic de dânsul nu s-a atins, că zic oamenii că-i sfânt“.

Pățimind încercări și multe neazuri în această viață trecătoare, sfântul mitropolit Dosoftei al Moldovei rămâne peste veacuri un teolog al întregii Ortodoxii, ierarh cu viață sfântă și neîntrecut învățător al drepte credințe în limba poporului său. Luminat de harul Duhului Sfânt, el a slujit cu dragoste Biserica Mântuitorului Iisus Hristos, cu smerenie și fapte minunate, iar acum se roagă în ceruri pentru mântuirea sufletelor noastre.

Departate de țară și cu dorul păstoriților săi în suflet, în ciuda presiunilor care s-au făcut asupra lui, sfântul ierarh Dosoftei a refuzat trecerea la uniație și a rămas ortodox până la trecerea sa la veșnicie, pe 13 decembrie 1693, cu puțin timp înainte de împlinirea vârstei de 70 de ani. A fost înmormântat la Biserica „Nașterea Domnului“ din Zolkiew. Din mărturiile călugărilor care l-au însoțit în exil aflăm că sfântul și-a cunoscut vremea chemării sale la veșnicie de către Domnul. Blândul ierarh Dosoftei a fost înmormântat la Biserica „Nașterea Domnului” din Jolkiew, astăzi în Ucraina. Cu limbă de moarte i-a poruncit unuia dintre monahii ce au vegheat la căpătâiul său să nu părăsească racla cu moaștele Sfântului Ioan cel Nou. Aceasta s-a întors în Moldova abia un secol mai târziu, în 1783, arhiva Mitropoliei pierzându-se însă definitiv.

Inițiativa sa privind introducerea limbii române în cultul bisericesc a fost reluată mai târziu în Țara Românească de Sfântul Ierarh Antim Ivireanul.

În 2005 Biserica Ortodoxă Română l-a proclamat sfânt. Prăznuirea lui se face la 13 decembrie.

Călugărit la Probota (c. 1648), sub numele Dosoftei, a fost ales episcop la Huși (1658 - 1660) și Roman (1660 - 1671), apoi mitropolit al Moldovei (1671-1674 și 1675 - 1686).

A fost unul dintre cei mai mari cărturari din istoria română, fiind primul poet național, primul versificator al Psaltirii în tot Răsăritul ortodox, primul traducător din literatura dramatică universală și din cea istorică în românește, primul traducător al cărților de slujbă în românește în Moldova, primul cărturar român care a copiat documente și inscripții, unul dintre primii cunoscători și traducători din literatura patristică și post patristică și care a contribuit la formarea limbii literare românești.

Imaginea lui Dosoftei pe o marcă poștală din Republica Moldova

Munca Mitropolitului Dosoftei in detalii

Preocupările sale istorice au continuat să se manifeste și prin cercetarea a numeroase inscripții din Moldova, a hrisoavelor emise de domnitorii țării, precum și a cronografelor grecești, cronicilor rusești și polone ori a Letopisețului lui Grigorie Ureche. La acestea se adaugă și traducerea unor cărți cu conținut duhovnicesc, precum Patericul grecesc, Mântuirea păcătoșilor (de Agapie Landos) sau a unor fragmente din Viața și minunile Sf. Vasile cel Nou.

Versificarea Psaltirii a fost încheiată abia după întronizarea sa ca mitropolit, lucrarea fiind tipărită în 1673, împreună cu Preacinstitul Acatist și Paraclis al Preasfințitei Născătoare de Dumnezeu (tradus din slavonă), în tiparnița mănăstirii rutene din Uniev (Polonia). Această primă operă poetică de mari proporții din literatura română (8.634 de versuri în peste 500 de pagini) a implicat un efort intelectual deosebit

și îndelungat din partea Mitropolitului Dosoftei, după cum el însuși mărturisește în titlul și prefața lucrării sale: „A fost lucrată cu lungă osteneală, în mulți ani, socotită și cercată prin sfintele cărți și di-aciaa pre versuri întocmită, în cinci ani foarte cu osârdie mare“.

Versificarea Psaltirii, pentru a fi cântată în biserică, a apărut în Occident, în mediul calvin de limbă franceză, de unde s-a răspândit apoi în mare parte din Europa, inclusiv în Polonia, unde cea mai reușită și răspândită versiune îi aparține umanistului catolic Jan Kochanowski. E posibil ca, parcurgând această lucrare, Sfântul Dosoftei să fi fost impulsionat să versifice Psaltirea în limba română, dar lucrarea mitropolitului moldav constituie fără îndoială o operă originală, influențată de folclorul românesc. Ea îl arată pe autorul ei drept un veritabil precursor al lui Mihai Eminescu și Tudor Arghezi, constituind pentru literatura și cultura română, după remarca regretatei acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, „ceea ce este Voronețul în pictură“.

De asemenea, se cuvine să remarcăm că Psaltirea lui Dosoftei a circulat în toate regiunile locuite de români, timp de peste două secole, intrând treptat în cântecele de stea, în colinde și în drama religioasă populară a Vifleimului. Din această perspectivă, nu apare întâmplător faptul că mitropolitul cărturar a inclus, la finalul Psalmilor, 18 versuri compuse de cronicarul Miron Costin, referitoare la originea latină și unitatea românilor.

După refacerea tipografiei de la Iași, Mitropolitul Dosoftei a tipărit noi cărți de slujbă și de învățătură în limba română: Dumnezăiasca Liturghie (1679 și 1683), Psaltirea de-nțăles (1680), cu text paralel în română și slavonă, Molitvănic de-nțăles (1681).

Între anii 1682-1686 a tradus după izvoare grecești și slavone pe parcursul a 25 de ani și a tipărit în limba română Viața și petrecerea sfinților, în patru volume. Lucrarea a rămas neterminată datorită plecării forțate în Polonia. Această carte deosebit de necesară pentru misiunea Bisericii arată darul de mare cărturar al mitropolitului Dosoftei dar și dragostea sa pentru sfinți și pentru sfințenie. Lucrarea cuprindea informații referitoare la viața Mântuitorului și a Sfinților Apostoli, extrase din scrierile apocrife, precum și vieți de sfinți

mucenici, cuvioși etc. Ca și Psaltirea în versuri, și această scriere a circulat în toate cele trei țări române, contribuind la cultivarea plăcerii de a citi, a evlaviei creștine, la întărirea conștiinței naționale și, nu în ultimul rând, la îmbogățirea vocabularului limbii române, prin împrumutarea unor termeni din greacă și latină.

De aceea, el scrie despre sfinți cuvioși români pe care i-a cunoscut personal și despre alții pe care poporul îi venera cu multă evlavie: „Dară tocma și din rumâni mulți sfinți sânt, carii am și vădzut viața și traiul lor, dară nu s-au căutat, fără numai Daniil de Voroneț, și Rafil de Agapia, i-am sărutat și svintele moștii. Apucat-am în dzâlele noastre părinț nalț la bunătăț și-n podvig, și plecaț la smerenie adâncă. Părintele Chiriac de Beserecani, gol și ticăloșit în munte 60 de ani. Și Chiriac de Tazlău, Epifanie de Voroneț, Partenie de Agapia. Dară Ioan de Râșca, arhiepiscopul acel svânt și minunat, Inochentie de Pobrata și Istatie!”.

Repunând în funcțiune tiparnița lui Vasile Lupu de la Iași, Sfântul Dosoftei a trecut la publicarea primelor cărți de slujbă traduse în limba română, fiind cel dintâi ierarh moldovean care a pus bazele îndelungatului și dificilului proces de pătrundere a limbii române în Biserică, prin înlocuirea slavonei bisericești. El a căutat să convingă clerul din vremea sa că săvârșirea slujbelor în limba înțeleasă și vorbită de credincioși nu constituie un demers eretic, ci e conformă cu învățătura Sf. Scripturi.

Parafrazându-l pe Apostolul Pavel, Sfântul Dosoftei afirmă: „Cel ce grăiește în limbă (neînțeleasă de popor) pre sine se zidește; iară cela ce spune de-nțăles, besearică zidiaște“.

În 1679 a publicat Dumnezeiasca Liturghie (a doua traducere românească, din greacă, a Sfintelor Liturghii, după aceea a diaconului Coresi, din 1570), pe care a retipărit-o într-o ediție îmbogățită în 1683. În 1680 a apărut Psaltirea de-nțăles, cu text bilingv slavo-român.

Adresându-se patriarhului Ioachim al Moscovei, Mitropolitul Dosoftei i-a cerut să-i doneze un teasc de tipografie și literele necesare, primind în schimb o întreagă tipografie cu ajutorul căreia își putea împlini marele proiect de implementare a limbii române în cult. Marea prețuire de care se bucura ierarhul moldovean din partea patriarhului

rus transpare și din scrisoarea pe care acesta i-a trimis-o odată cu tipografia: „A binevoit Domnul Dumnezeu a așeza ierarh înțelept oamenilor săi că și mai departe de noi a pătruns obșteasca laudă pentru a ta urmare în Hristos. Am aflat strălucita ta evlavie către Domnul Dumnezeu și râvna cea dumnezeiască și fierbinte ce o ai în lucrurile tale ortodoxe și sincera ta îngrijire pentru turma încredințată Ție“.

În 1681, din teascurile noii tipografii instalate la Biserica „Sf. Nicolae Domnesc“ din Iași a ieșit Molitâvnicul de-nțăles, care cuprindea după prefață un Poem cronologic despre domnii Moldovei, în 136 de versuri, cea dintâi lucrare românească cu caracter istoric tipărită. Acest poem a fost reeditat în 1683 în Parimiile de peste an, lucrare în care a inclus și 33 de versuri în latină, română și poloneză, conținând profețiile sibilei Eritreea referitoare la Nașterea Mântuitorului. În același an, mitropolitul a editat, se pare, și un Octoih.

Greutățile exilului au mai fost îndulcite de prolifică activitate cărturărească desfășurată acolo. A revizuit Poemul despre domnii Moldovei, completându-l cu 79 de versuri până la Constantin Cantemir și anexându-i o notă de 26 de rânduri în care demonstra continuitatea populației daco-romane în teritoriile de la nord de Dunăre, abandonate de administrația romană. Mitropolitul a tradus din neogreacă masivul Cronograf al lui Matei Cigalas și drama Erofilii, compusă de poetul cretan Gheorghe Horatzis la începutul secolului al XVII-lea, ce constituie prima creație dramatică din literatura universală tradusă în limba română.

Demne de remarcat sunt și numeroasele traduceri patristice realizate de Sfântul Dosoftei în această perioadă a exilului. A început traducerea în românește a Dogmaticii Sfântului Ioan Damaschin (patru capitole din prima carte).

În contextul disputelor teologice din sânul Bisericii Ortodoxe Ruse în acea vreme, vrednicul ierarh moldovean a aplanat schisma ce se

anunța între mitropolitul Vasile Iasinski al Kievului și patriarhul Ioachim al Moscovei, traducând din neogreacă în slavo-rusă numeroase scrieri patristice cu caracter dogmatic și liturgic, referitoare la prefacerea Darurilor euharistice. Traducerile se păstrează, în original și copii, în fosta Bibliotecă sinodală din Moscova și în fosta bibliotecă a Catedralei „Sf. Sofia“ din Kiev. Pot fi enumerate în acest sens următoarele lucrări: 12 Epistole ale Sf. Ignatie Teoforul, Constituțiile Apostolice, Istoria bisericească și Vedenia tainică (comentariu liturgic) ale Sf. Gherman al Constantinopolului, Dialog împotriva ereziilor și despre credința noastră a Sf. Simeon al Tesalonicului, Mărgăritare (culegere de 40 de cuvântări ale unor Sfinți Părinți, cu precădere ale Sf. Ioan Gură de Aur). În 1693, Mitropolitul Dosoftei a alcătuit el însuși o antologie de texte patristice și liturgice (din Sf. Ioan Gură de Aur, Efrem Sirul și Anastasie Sinaitul) intitulată Despre prefacerea Sfintelor Taine, pe care a oferit-o țarilor Ioan și Petru ai Rusiei.

Condițiile istorice și culturale, în care se aflau țările române, au fost de așa natură ca primele texte religioase traduse în limba română au văzut lumina tiparului în Transilvania, prin staruinta diaconului Coresi, care în 1561 tipărește de pe un manuscris husit, găsit în Transilvania, o Evanghelie pentru "popii români să înțeleagă și să învețe rumânii cine-s creștinii". La 1564 din banii ungarului Forro Miclos, la Brașov, se tipărește o Cazanie, care este o colecție de predici cu lamurirea textelor evanghelice, însoțite de învățatura religioasă și morală. Au mai urmat și alte tipărituri, inițiate de conducătorii mișcărilor protestante, nu din marea dragoste pentru români, ci, în primul rând, în scopul răspândirii ideilor reformatiei.

Un merit deosebit al lui Dosoftei este acela că a fost primul carturar din Moldova, care a început traducerea și tipărirea unor cărți de slujbă în românește. Cu câteva decenii înainte, în Țara Românească, mitropolitul Ștefan tredușese numai Tipicul, slujba divină oficiindu-se însă și în continuare în slavoneste. Dosoftei este primul ierarh sau primul reprezentant oficial al Bisericii care a început munca grea și neobosită de românizare integrală a slujbelor bisericesti, de înlocuire a

limbii slavone neînțeleasă de preoți și credincioși cu ce română, vorbită și înțeleasă de popor.

Timpul când s-a aflat Dosoftei în fruntea Mitropoliei Moldovei poate fi considerat drept o epocă de strălucite realizări tipografice și liturgice.

În continuare vom examina cele mai importante opere liturgice ale Mitropolitului Dosoftei în ordinea în care ele au văzut lumina tiparului.

Acatistul Nascatoarei de Dumnezeu

Denumirea completă a lucrării este: "Preacinstitul Acatist și Paraclis al Preasfintei Nascatoare de Dumnezeu, Canonul Învierii și celelalte mântuitoare rugăciuni către Domnul nostru Iisus Hristos talmăcit de pe limba slavonească pe limba românească, cu osteneala și sânguinta preasfintitului domn părinte Dosoftei, mitropolitul Sucevei și a toată Țara Moldovei".

Opera mareată de introducere a limbii române în serviciul divin carturarul moldovean o începe în 1673 prin tipărirea la tipografia din Unieștii a unui volum, care cuprinde Acatistul, Paraclisul Precestei, Canonul la Sâmbăta Paștilor și Canoane la toți sfinții pe 48 de foi. Din spusele lui Dosoftei reiese, că lucrarea a fost tradusă "de pe limba slavonească pe limba românească", ce ar însemna că drept izvor i-a servit un exemplar slavon.

Stefan Ceobanu presupune că Acatistul Nascatoarei de Dumnezeu este un extras din ediția lui Petru Movila, care văzuse lumina tiparului la Kiev în anul 1629, motivând că titlul ediției lui Dosoftei coincide cu cel al ediției kievene (Preceștiacul acafist preslavnomu Bogu nasemu Is. Hristu. Precestei Bogoroditîi și sviatomu ierarhu Nicole). Dar, comparând textele Acatistului și Paraclisului cu texte similare din secolul al XVII-lea, s-a ajuns la concluzia că cele două scrieri nu sunt talmăcirii ale lui Dosoftei din slavona, ci prelucrări ale unor traduceri anterioare.

Paraclisul lui Dosoftei îl găsim într-o culegere anonimă moldovenească, datată cu anul 1645, în manuscrisul nr. 540 de la Biblioteca Academiei Române, semnat de ieromonahul Arsenie de la Bisericieni, de asemenea și în manuscrisul nr. 170 de la Biblioteca Academiei. Dosoftei a făcut în textul publicat unele schimbări

lexicale, fiind un bun ortodox, a avut grija sa examineze textele aparute anterior, comparându-le cu vre-un original slavon, poate tocmai de aceea si spune ca "au talmacit de pre limba slavoneasca". Aceasta remarca a mai servit si ca dovada a exactitatii textului, a caracterului lui profund ortodox.

Asa stând lucrurile, am putea afirma ca izvoare pentru editia din 1673 a Acatistului si Paraclisului Nascatoarei de Dumnezeu au fost traducerile anterioare din manuscrisele românești, pe care le cunoscuse Dosoftei, si originalul slavon, iar Canonul la Sâmbata Pastilor si Canoanele la toti sfintii pare sa fie o traducere libera din slavona efectuata de însusi Dosoftei.

Acatistul publicat de Dosoftei este o capodopera a imnografiei liturgice bizantine si are forma unui poem compus din 24 icoase si condace, fiecare icos fiind urmat de o litanie alcatuita din 12 stihuri (dupa descrierea din Apocalipsa, capitolul 12), care se încheie cu invocatia: "Bucura-te, Mireasa, pururea Fecioara!" Imnul acesta are la baza condacele compuse de Roman Melodul (495-560), diacon la Beirut si apoi la Constantunopol, si este atribuit patriarhului ecumenic Serghie(+638).

Aceasta scriere duhovniceasca - **Dumnezeiasca Liturghie** acum întâi tiparita românește cu multa osârdie, sa înțeleaga toti izbavirea lui Dumnezeu cu întreg înteles, tiparitu-s-au la sfânta mitropolie în Iasi luna mai anul 7187 -contine cele trei Liturghii traduse din limba greaca, care se oficiaza în Biserica Ortodoxa: «Liturghia sfântului Ioan Hrisostom (Gura de Aur)», «Litrughia Sfântului Vasile cel Mare» si«Liturghia Sfântului Grigore Dialogul, Papa Romei». Slujba Sfintei Liturghii este redata cu rânduielile respective: "Rânduiala Priscomidiei", Rânduiala pregatirii slujitorilor pentru începerea Priscomidiei" si "Rânduiala pregatirii pentru savârsirea Dumnezeiestii Liturghii". Tiparul primei editii a Dumnezeiestii Liturghii, aparuta în 1679, a fost executat de Vasile Stadnicki, o ruda a lui Simion Stadnicki, seful tipografiei din Uniev - Polonia. (Al. Pîru. Literatura romtna veche. Bucuresti, 1962, p. 182) Liturghierul lui Dosoftei este prima lucrare completa de acest fel publicata în limba româna, fiind tiparit pe 101 foi, in - cvarto. Pe verso foi de titlu e imprimata Stema Tarii Moldovei si versurile publicate si în Psaltirea din 1673.

Afara **de cele trei Liturghii** prima editie mai include si "Molitva colivelor"; "Molitva carni la Pasti"; "Molitva de spovada" s.a.

În Muntenia mitropolitul Theodosie tipareste în acelasi timp un alt Liturghier, pe care n-a îndraznit sa-l traduca în întregime în limba româna.

Câteva coli din **Liturghierul lui Dosoftei** au nimerit, prin intermediul lui Miron Costin, în 1685, împreuna cu un manuscris salvon, la învatatul suedez John Gabriel Sparwenfeld si se pastreaza în prezent la Biblioteca Universitatii din Uppsala, unde le-a descoperit si cercetat Nicolae Iorga. Ele contin "Liturghia sfântului Ioan Gura de Aur" si începutul "Liturghiei Sfântului Vasile cel Mare".

Liturghierul a avut doua editii. Dupa cum am mentionat, prima editie a vazut lumina tiparului în 1679 la Iasi, în tipografia refacuta, tiparul fiind executat de catre Vasile Stadniski, numele caruia este indicat la sfârșitul cartii, si care era ruda cu Simeon Stadniski, conducatorul tipografiei din Uniev.

Din însemnarea de la fila 204 aflam ca "pecetile", adica xilogravurile, au fost executate de "Stancul faurul", care era un mester român, probabil din Muntenia. Editia nu era prea calitativa, materialul tipografic era insuficient, litera grosolana si urâta, dar importanta ei este incontestabila, pentru ca a servit drept instrument necesar preotilor la înfaptuirea serviciul divin în limba poporului.

Din prima editie a Liturghierului lui Dosoftei se mai pastreaza la Biblioteca Academiei Române doar 4 exemplare; la Biblioteca Academiei Române din Bucuresti -unul complet si 2 necomplete, la Biblioteca Filialei Academiei Române din Cluj-Napoca - un exemplar necomplet ce anterior s-a aflat la Biblioteca episcopiei din Blaj

În înțroducere Dosoftei spune ca s-a tiparit "sa-nteleaga toti care nu înțeleg sarbeste sau elineste". Dar la sfârșitul înțroducerii el adauga în slavona si greaca întrebarea pusa odinioara Patriarhului de Antiohia: "Fara grije iaste a face slujba pravoslavniciei Syrii si din Armeanii savai

si dintr-alte tari nescare credinciosi pre a lor limba, au cu totul îi sileste cu elineasca a sluji Liturghiei..."

Astfel Dosoftei declara ca de vreme ce s-a admis si altor ortodocsi sa tina Liturghia în limba lor, îsi ia si el îndrazneala de a publica Liturghia în româneste, fara a mai astepta o încuviintare oficiala.

Si, totusi, simtul raspundrii si al ascultarii îl face sa ceara binecuvântarea patriarhului Partenie al Alexandriei pentru tiparirea

Liturghierului în limba româna, pe care o obtine în timpul aflarii acestuia în Moldova. În a doua editie a Liturghierului, care apare în 1683 tot la Iasi Dosoftei semnaleaza ca cu

"blagoslovenia sfintiei sale Parthenie papa si patriarh de cetatea cea mare a Alexandriei si a tot Egiptul, Liviei, Pentapolului, Etiopiei, parinte parintilor, pastor pastorilor, al treisprezece den apostoli si judecator preste lume, luând de la sfintia sa voie, tîmplându-se în Iasi sfintia sa, am tiparit aceasta sfânta carte, sa-nteleaga crestinii Sfintele Taine".

Din aceasta editie s-au pastrat numai doua exemplare incomplete - la Biblioteca Academiei Române si la Biblioteca Centrala de Stat.

Ambele exemplare nu au foaia de titlu si prefetele, pe care le-a avut probabil si aceasta editie. Cartea are 72 de foi, format in-cvarto mic.

Despre exemplarul din care a extras episcopul Melhisedec pasajul reprodus în apendicele la Cronica Husilor si despre cel aflat cândva la manastirea Putna, unde l-a vazut episcopul Melhisedec cu prilegul vizitei sale la unele manastiri si biserici din Bucovina, nu se mai stie astazi nimic.

Tiparul editiei a doua a fost lucrat de calugarul Mitrofan.

A doua editie a Liturgierului lui Dosoftei, afara de cele trei Liturghii, mai cuprinde si rugaciuni, pentru oficierea diferitelor trebuinte în Biserica, cum ar fi "Rânduiala sfintirii Antiminselor", "Molitva celor ce-si aduc dar la Sfânta Biserica", "Molitva la culesul viilor", "Molitva la binecuvântarea vinului în crama", "Slujba Vecernii si Utrenii", "Otpusturile sarbatorilor si preste saptamâna", "Rânduiala Bdeniei", "Miezonocticii", "Ecfonisele de Pasti", "Molitve la împartasire", "Cazanie la Joia Mare", "Molitva colivelor, la Binecuvântarea mătisoarelor, a duhovnicului ucenicilor la spovada si

rugaciunea pentru crestinatate a Sfântului Calist, patriarhul Tarigradului".

Ultima editie a Liturghierului mai include si unele rugaciuni publicate mai întâi în Molitvelnic de-nteles din 1681. Otpusturile Praznicilor împaratesti si cele ale zilelor saptamânii nu sunt traduse, textul lor fiind reprodus în limba slavona

Liturghierul lui Dosoftei contine si o parte din rugaciunile Aghezmatarului.

În ambele editii lucrarea are indicatii tipiconale, începuturile unor ectenii, ecfonise (vozglasuri) si rugaciuni, precum si unele raspunsuri citate în limba slavona(de câteva ori si în greceste, dar scrise cu caractere chirilice), pentru ca preotii si diaconii sa poata mai bine si mai usor sa recunoasca în traducerea româneasca textele corespunzatoare slavone, cu care erau obisnuiti.

Munca nobila a lui Dosoftei pentru a da Bisericii cartile necesare în limba poporului a fost continuata de mitropolitul Antim Ivireanul, care, facând în Liturghierul lui Dosoftei unele îndreptari stilistice de limba. Prin tipariturile sale din 1708 si 1713, i- a dat forma definitiva, în care este folosit în Biserica Româna pâna în zilele noastre.

Fragmente din Liturghier au fost publicate în: Lambrior, Carte de citire, Iasi, 1890; M. Gaster, Crestomatie româna. Texte tiparite si manuscrise (sec XVI-XIX) dialectale si populare, Leipzig, 1891; Crestomatie sau analecte literare de T. Cipariu, editata la tipografia seminarului din Blaj în 1916; Pr. Ioan Ionescu, Trei sute de ani de la tiparirea Liturghierului de mitropolitul Dosoftei, în «Glasul Bisericii» an. XXXVIII, 1979, Nr.. 9-10. Liturghierul lui Dosoftei a mai avut si o editie critica, îngrigita de N.A. Ursu si aparuta în 1980 la Iasi.

Din prefata cartii, se desprinde ideea de unitate nationala, cartea fiind destinata pentru "toata semintia româneasca pretutidenea ce se afla într-aceasta limba pravoslavnici". Dosoftei a demonstrat hulitorilor limbii române si scepticilor ca Sfânta Liturghie poate fi savârsita fara nici o dificultate si în limba poporului.

Psaltirea de-nteles

Lucrarea a aparut cu titlul: Psaltirea de-nteles a sfântului împarat prooroc David tiparita întru blagoslovitele zile mariei sale prea luminatului întru Iisus Hristos Ioan Duca Voievod cu mila Lui Dumnezeu domn Tarii Moldovei cu cheltuiala mariei sale si poslusania smereniei noastre Dosoftei mitropolitul Sucevei în tiparnita sfintei motropolii în Iasi în anul de la facerea lumii 7188, luna aprilie, ziua II.

Aceasta Psaltire, tradusa de Dosoftei, fiind una din Cartile Vechiului Testament, a intrat în cultul crestin datorita frumusetii continutului ei, alcatuit din 150 de psalmi, atribuiti lui David si altor autori. Psalmii sunt grupati în 20 de Catisme, ce contin o grupa mai mare sau mai mica de psalmi, în functie de lungimea acestora.

Spre exemplu, Catisma a XIII-a cuprinde 10 psalmi (Ps. 91-100), iar Catisma a XIV-a doar patru (Ps.101-104).

Psaltirea de-nteles este prima carte tiparita la Iasi dupa reutilizarea tipografiei mitropoliei, efectuata de Dosoftei. Dupa cum reese din foaia de titlu, Psaltireaza de-nteles a vazut lumina tiparului în 1680 la Iasi, datorita sprijinului material al domnitorului tarii. La tipar a lucrat vechea si buna cunostinta a mitropolitului -calugarul Mitrofan.

Pe atunci la tipografia ieseana lucra si Antim Ivireanul si poate ca la aparitia cartii si-a adus si el aportul. De netagaduit este faptul ca la Iasi l-a cunoscut pe Dosoftei si s-a aprins de dorinta Mitropolitului de a introduce limba româna în Biserica.

Stiut este ca, Antim devenind, Mitropolit al Ungrovlahiei, tipareste la Bucuresti în 1694 o Psaltire, care, în principiu, e identica cu cea a lui Dosoftei din 1680, efectuând doar doar câteva modificari neînsemnate.

În prima jumătate a secolului al XVII-lea în Moldova circulau mai multe manuscrise cu Psaltiri traduse în limba româna, dintre care unele s-au pastrat pâna în zilele noastre, de exemplu, cel cu nr. 540 de la Biblioteca Academiei Române. Au mai fost si altele, care au stat la baza Psaltirei de la Buzau din 1703 a lui Grigorie Râmnicianu. Dar aceste versiuni sunt diferite de Psaltirea lui Dosoftei. Probabil ca Dosoftei la traducerea Psalmilor s-a folosit, în primul rând, de originalul grec al Septuagintei, consultând si varianta Vulgatei fericitului Ieronim.

Acest lucru îl vom afla chiar de la Dosoftei care, între Psaltire și Pascalie scrie următoarele: "Iubite cititoriu, să socotești această tablă, că-ntr-însa am îndreptat bogate cuvinte ce se afla schimbate într-această carte, carele Rumânia nu să potrivește cu Sârbia, pentru că cica s-au talmăcit de pre izvodul sfetii Ieronim, carele-i elineste și latineste și evreiaște. Deci noi de pre- acel izvod foarte am sâlit de-am pus cuvintele precum să afla acolo".

Psaltirea de-nteles a fost scrisă cu mult înainte de anul 1680. Este știut că ea a stat la baza Psaltirii în versuri din 1673, deci, putem presupune că a fost scrisă nu mai târziu de iulie-august 1672. Concepută ca material didactic, după cum afirmă însuși Dosoftei în prefata cărții: "mai voe mi-i cinci cuvinte cu mintea mea să graiesc, ca și pre alții să învat", cartea este încorporată organic în Biblia lui Șerban, editată în 1688 la București, apoi, după cum a demonstrat Tit Simeedrea, versiunea Psaltirii lui Dosoftei devine normativă în Biserica Ortodoxă Română până în zilele noastre.

O Psaltire slavo-română din 1680 a lui Dosoftei se păstrează la Biblioteca Episcopiei Romanului și Husilor sub nr. 263, care a aparținut cândva mănăstirii Moldovita.

Fragmente din Psaltirea lui Dosoftei au fost publicate și în: Carte de citire de A. Lambrior, editată la tipografia "Buciumul român", Iași, 1890; Crestomatia sau aneacte literare de T. Cipariu, Blaj, 1916; Texte românești vechi, publicate de I. Buck, București, 1930;. Traducerea și tipărirea Psaltirii în limba română în 1680, arată necesitatea ei pentru satisfacerea pietății creștine. Importanța acestei lucrări este deosebită, deoarece prin ea se poate observa limba secolului al XVII-lea.

Molitvelnic de-nteles

Denumirea completă a lucrării este: Molitvelnic de-nteles acum tipărit într-o blagoslovită zi a mariei sale prealuminatului întru Iisus Hristos Ioan Duca Voievod cu mila Lui Dumnezeu domn Tarii Moldovei cu cheltuiala mariei sale și cu poslušania smereniei noastre Dosoftei Mitropolitul Sucevei, în tipăritura sfintei mitropolii în Iași, în anul de la facerea lumii 7189, luna mai, ziua 20.

Prima versiune românească a Molitvenicului a fost publicată de diaconul Coresi, la Teiuș sau Aiud, în anii 1567-1568, din inițiativa și cu revizie calvină. Al doilea un Molitvenic românesc a apărut în Moldova abia peste 100 de ani, datorită staruinei Mitropolitului Dosoftei al Sucevei.

Molitevenic de-nteles, după cum putem descifra din textul foii de titlu, a fost publicat la Iași în 1681. Tradus încă în timpul aflării lui Dosoftei la mănăstirea Cetățuia, el este a doua carte românească tipărită în tipografia Mitropoliei din Iași după renovarea ei.

Lucrarea are 155 de foi, dintre care 32, de la început, sunt tipărite cu caractere mari, iar restul cu caractere mai mici rusești. Între foile 132 și 133 este expus textul Cazania Pogrebaniei, publicat și mai înainte, însă cu unele schimbări, ocupă patru foi notate I, U etc, în citate, iar la paginile 129v-131r, în română și apoi, pe două coloane cu literă civilă, în greacă și latină cel al Tainei Sfintei Treimi, descoperită Sfântului Grigorie, făcătorul de minuni din Neocezarea Pontului.

Apariția cărții se datorează, în mare măsură, ajutorului financiar al domnitorului. La tipărirea ei Dosoftei a fost ajutat de iscusitul meșter tipograf, călugărul Mitrofan. Se pare că Molitvenicul a fost scris sau împreună cu Liturghierul, sau la puțin timp după el, folosindu-se aceleași izvoare slave și grecești.

De fapt chiar Dosoftei ne lasă o mențiune după rugăciunea pentru ploaie, din care se vede că lucrarea a fost scrisă la mănăstirea Cetățuia în 1674, la 23 iunie, deci cu 7 ani înainte de a fi văzut lumina tiparului (Pisano u Cetățuia. Let 7182, iuni 23).

Molitvenicul este tradus după un original slavon a unei ediții rusești, căci într-un loc pomeneste de molitvenicele rusești, dar, luând în considerare că la slujba Precesteniei se dau unele titluri și începuturi de cântări în grecește, putem presupune că Dosoftei a cunoscut și un text grecesc. După o mică prefață, dedicată lui Ioan Duca, urmează Poemul cronologic din 136 de versuri, consacrat domnitorilor Moldovei, începând cu Dragos Voda (1288-1348).

Molitvenicul cuprinde toate slujbele cerute de nevoile vieții spirituale ale creștinului, cu începere de la nașterea lui până la moarte.

În Molitvenicul lui Dosoftei sunt incluse: rânduiala Sfințelor Taine, a Logodnei și Cununiei, Botezului, Mirungerii și a Sfântului Maslu, apoi urmează unele erurgii, printre care este rânduiala înmormântării,

mai cuprinde si rugaciuni multiple legate de tot felul de necesitati cerute imperios de credinciosi: când sunt cuprinse de suferinte si boli, pentru ploae, când în casa se întâmpla vre-o neplacere, pentru sfintirea apei la 1 august precum si la Botezul Domnului, rânduiala slujbei de îngenunchere la Vecerne din Duminica Mare si rugaciunea colivelor. Molitvenicul mai cuprinde si o Cazanie la înmormântare (Prohodul crestin), o cuvântare a Sfântului Grigorie de Neocezarea la 16(31) noiembrie, tiparita în trei limbi: româna, latina si greaca la filele 129-130 si o cuvântare a Sfântului Ioan Gura de Aur la Sfânta Joie Mare despre necesitatea Marturisirii înainte de Cumunicare (Împartasanie) la fila 65.

Limba în care e scris Molitvenicul abunda de cuvinte slavone si grecesti. În text se întâlnesc si neologisme create în baza limbii latine: inconstientia, creatura, creza, figura, forma, presedentie s.a.

Inexactitatile si stângacia stilistica se explica prin faptul ca textul a fost scris într-o perioada când în limba româna nu existau termenii necesari. Dar autorul putea fi învinuit, si înlocuirea prea frecventa a cuvintelor slavone si grecesti cu neologisme de provenienta latina înțelese de popor, facuta prea intens, caci stiuta este starea încordata care exista atunci între ortodocsi si romano-catolici. Ortografia scrierii, mai ales începând cu fila 32, poarta un caracter stabil, cea mai însemnata norma statornicita este deosebirea de întrebuintare a literelor "e" si "ia".

Opera lui Dosoftei de înzestrare a neamului cu carti în limba nationala a fost continuata de Antim Ivireanul în Muntenia. Acesta si-a asumat sarcina de a confrunta textul carturarului cu originalele grecesti, efectuând în Molitvelnic îndreptari stilistice si revede limba, si publicându-l împreuna cu Liturghierul în Evhologhionul, care apare în 1706 la Râmnic. O copie a Molitvenicului de-nteles se gaseste la nr. 69058 în sectia de carti rare a Bibliotecii Nationale din Chisinau.

Pe lângă editiile, despre care am vorbit mai sus, fragmente din Molitvenic au fost publicate în: Pumnul Arune, Leptuarium românesc cules din scriitorii români prin comisiunea denumita de catre Înaltul Minister al Învatamântului spre fosolinta învataceilor din clasa V si VI-a a gimnaziului de sus, Viena, 1862; A. Lambrior, Carte de cetire, Iasi, 1890; Crestomatie româna. Texte tiparite si manuscrise

(sec.XVI-XIX) dialectale si popuiare", îngrigita de N. Gasper, Leipzig, 1891; D. Puschila, Molitvelnicul lui Dosoftei. Studiu asupra limbii, în Analele Academiei Române, M.S.L.,s. II, t.36, Bucuresti, 1915; Crestomatie sau aneacte literar de T. Cipariu, Blaj, 1916; Pr. Paul Mihail, Molitvelnicul lui Dosoftei - 1681. La împlinirea a 300 de ani de când afost tiparit, în Mitropolia Moldovei si Sucevei, an. LVII, 1981, Nr.. 4-6."Molitvelnicul" si "Liturghierul" ale lui Dosoftei vin sa completeze opera de întroducer a limbii române în slujba religioasa, ce a facilitat cunoasterea si întelegerea mai bine de catre popor a celor ce se savârsesc în sfântul locas.

Octoih sau Osmoglasnic

Denumirea lucrarii vine din limba greaca, de la cuvântul okto (opt) si hicos (glas, voce).

Editat la Iasi în 1683, Octoihul trebuia sa încununeze nobila opera de introducere a limbii române în oficiul divin. El contine opt slujbe duminicale pe glasuri aparte si este o traducere a operei inmografice a Sfântului Ioan Damaschianul, scrisa înca în anul 735, care, mai apoi, a fost completata de calugarii de la manastirea Teodor Studitul de la Constantinopol si de înparatii bizantini Leon al VI-lea si Constantin Porfiroghenitul.

Aceasta opera mareatâ contine la început slujbele de duminica, consacrate amintirii învierii Domnului Iisus Hristos, apoi urmeaza slujbele pentru fiecare zi din cursul saptamânii. Luni - slujbele pentru ostile ceresti; marti - pentru Ioan Botezatorul;miercuri - se aminteste despre tradarea Mântuitorului si Cinstita Cruce; joi – se cinstesc Sfintii Apostoli si Sfântul Nicolae, Facatorul de Minuni; vineri - slujba de amintire a chinurilor si mortii pe Cruce a Lui Iisus Hristos; sâmbata e amintirea preacuviosilor martiri si pomenirea celor raposati. Pentru fiecare zi din "Octoih" sunt prezente rugaciuni (Tropare; Condace; Stihire si Canoane) care se citesc sau se cânta la Vecerne, Utrene si la Liturghie.

Judecând dupa o scrisoare a lui Dosoftei din 1683, prin care-l recomanda pe Chiriac Papara, ruda sa din Lemberg, patriarhului Ioachim al Moscovei, unde, printre altele, prezinta si o lista a cartilor tiparite la Iasi, în care nu se pomeneste despre "Octoih", putem deduce ca tiparirea lui s-a început dupa acel moment al anului 1683. La

formarea tiparului Dosoftei a fost ajutat si de vechiul si credinciosul sau prieten ieromonahul Mitrofan.

Izvor al lucrării lui Dosoftei este un original grec care continea propriu zis Octoihul :

- slujbele duminicale si asa-numitul Paraklitikon, care incorpora slujbele pentru celelalte zile din cursul saptamânii. Fara îndoiala model pentru traducera lui Dosoftei a servit si un Octoih slav, deoarece numai în Bisericile Slave Octoihul si Paracliticonul erau unite într-o singura lucrare cu numele comun de Octoih.

Prin tiparirea Octoihului s-a urmarit scopul desavârsirii procesului de românizare a serviciului divin. Cu parere de rau, lucrarea n-a fost terminata. Din ea s-a pastrat doar un fragment, descoperit de episcopul Melhisedec în manastirea Putna împreuna cu mai multe lucrari ale lui Dosoftei.

Parimiile preste an

Titlul complet al lucrării este: Parimiile preste an tiparite cu porunca marelui sale pre luminatului întru Iisus Hristos Ioan Duca Voievod cu mila lui Dumnezeu domn Tarii Moldovei si Ucrainei cu poslusania smeritului Dosoftei Mitropolitul în tiparnita tarii ce ne-au daruit sfintia sa parintele nostru fericit Ioachim patriarhul de slavita Patriarhie a Moscovei. Milostivul Dumnezeu sa-l blagosloveasca.

În anul 7193, luna octombrie, ziua 7.

Lucrarea aceasta este cunoscuta sub denumirea prescurtata -Parimiile preste an Carturar de o larga formatie ortodoxa, Dosoftei înțelege importanta folosirii limbii poporului ca instrument de cultura si de crestere spirituala, de aceea desfasoara o intensa activitate pentru introducerea limbii române în Biserica. În acest scop afara de Liturghier, Psaltire, Moltvenic si Proloageîn octombrie 1683 publica la Iasi o alta ampla lucrare cu caracter liturgic, si anume Parimiile preste an, lucrare ce reprezinta niste lecturi din Sfânta Scriptura, din Vechiul Testament cu preponderentâ din Proverbele (Pildele) lui Solomon de un caracter filosofico-didactic de mare profunzime si înțelepciune, care se citesc seara la slujba Vecernei. Lucrarea a fost publicata pe 244 de foi.

În arealul românesc au mai circulat și până la Dosoftei unele versiuni ale Parimiilor, de exemplu Parimiile de la Brașov, cunoscute într-un manuscris de prin secolul XVII-lea. Versiunea manuscrisă de la sfârșitul secolului al XVII-lea cu nr. 5025 și nr. 5049, copii provenite din Transilvania, și câteva copii din secolul al XVIII-lea, ce poartă nr. 1317, 1727, 1700, provenite din Muntenia, la fel și manuscrisul nr. 1576, copiat în Moldova, acum se afla în posesia Bibliotecii Academiei Române. Probabil, Dosoftei luase cunoștința cel puțin de unele din versiunile românești ale Parimiilor.

Dar, credem, drept original, sau mai bine zis, izvor, i-a servit o versiune greacă din Sepuaghinta, deci întocmirea Parimiilor de preste an s-a făcut de Dosoftei după structura originală a Parimiilor. Cartea lui Dosoftei, pe lângă Parimiile și Proorociile propriu-zise, mai include și Canonul Bunei Vestiri, Canonul Învierii, Canonul Duminicii Mari, Canonul Înaltării Domnului Iisus Hristos, Canonul Mare al Sfântului Andrei Criteanul, deci, e constituită din două părți: în una intra «Parimiile» și slujbele sărbătorilor penticostariile, iar în cealaltă - "Parimiile" sărbătorilor mineeale și un Canon al Fecioarei Maria pentru ziua de 30 noiembrie.

Dosoftei a conceput opera să nu numai ca o colecție de Parimii, ci și ca un Mineu, Triod și Penticostar pe cât se poate de comprimat. Litera folosită la tipărirea Parimiilor este frumos lucrată. Foaia de titlu și unele frontispicii au câteva inițiale frumos ornate neîntâlnite în tipărițile anterioare din Moldova. Gravura foii de titlu este identică cu cea a primei editii a Liturghierului din 1679, dar titlul este schimbat.

Cu parere de rău, nu se știe nimic despre gravor, însă cert este că la executarea tiparului a fost ajutat de către călugărul Mitrofan.

Cartea este scrisă într-un limbaj accesibil, în ea Dosoftei mai include și Poemul cronologic, versuri de mulțumire patriarhului Ioachim, niste versuri poloneze, interpretând un poem latin despre Sibila Eritree, tradusă apoi și în română

Versurile sunt însoțite de un articol scurt (Sibilele earu niste profeti pagâni. Dar și prin ele se vorbea despre Mesia). Se considera că profetiile Eritreei au ca acrostih cuvintele: "Iisus Hristos Feu ios Sotir Stavros" ceea ce înseamnă "Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu

Mântuitorul,-cruce». La fila 130 Dosoftei spune ca "Aceasta o aflam acum si-n cartea a cincea a lui Evsevie Sfântul de Pamfila, episcopul de Chesaria Palestinei, unde scria viata marelui Consatntin cel Mare Împarat, în a cincia carte".

La fila 131 Dosoftei prezinta unele informatii despre Sivila, zicând:"Fostau în zilele lui Ghedeon Sivila Eritrea Erofilii aceasta, si era mai cinstita de altele sivile. Când Ghedeon au mântuit pre izrailteanul de Amalic. De aceasta scrie Apolodorus Eritreanul sa fie fost dintr-un oras, adeca din Eritru. Sevila prezice unde Troada ca sa va strica. Si de alte manarhii. Se purta cu post calugaresc".

Lucrarea mai cuprinde si un indice de greseli comise la tiparirea cartii si se încheie cu o "mârturie ca nu iaste a opri a cânta Liturghie rumâneste", scrisa în limba greaca.

Fragmente din Parimiile de preste an a lui Dosoftei au fost publicate în:

- Carte de citire de Lambrior, Iasi, 1890
- Crestomatie româna" de M. Gaspar, Leipzig, 1891;
- Crestomatie sau analecte literare de Timotei Cipariu, Blaj, 1916;
- Texte de literatura veche româneasca, Bucuresti, 1957 si în Pagini de limba si literatura româna vechede B. Cazacu, Bucuresti, 1967.

O copie a Parimiilor preste an se afla la Chisinau în Biblioteca Nationala, în sectia de carte rara.

Eforturile depuse de neobositul carturar în a doua jumatate a secolului al XVII-lea în vederea introducerii limbii vorbite de popor în serviciul divin al Bisericii Ortodoxe,nu au fost zadarnice, trezind si animând o adevarata miscare de renastere a Bisericii Române, care împreuna cu alti factori, au contribuit în mod substantial la pregatirea miscarii de renastere a societatii române, ceea ce a adus, în cele din urma, la renasterea nationala si spirituala în Tarile Române. Si daca pâna la Dosoftei limba româna avea dreptul sa intre doar în pronaosul Bisericii, apoi, începând cu Dosoftei, ea intra chiar în Altar. Iar prin Psaltirea în versuri s-a transformat dintr-o "cenusareasa" într-o "frumoasa zâna", care putea spune poezie la fel de frumos ca si limbile clasice.

Nu vom gresi spunând ca Dosoftei poate fi considerat în cultura românesca drept

- primul poet national,
- primul traducator din dramaturgia universală,
- unul din primii istorici si prozatori, unul din promotorii actiunii de românizare a serviciului divin,
- primul mare cunoscator al literaturii patristice si postpatristice, primul versificator al Psaltirii în tot Orientul Ortodox si unul din marii carturari, care si-au adus aportul la formarea limbii literare românești.

Daca Iasului lui Vasile Lupu i-a revenit cinstea de a fi tiparit cel dintâi cod de legi din Europa în limba româna, la initiativa acestui luminat voievod, întâietatea de a se fi tiparit în aceeașo epoca aproape întregul necesar de carti pentru slujbele ortodoxe în limba româna, la nivelul responsabilitatii si autoritatii teologice si canonice ierarhice, revine Mitropolitului Dosoftei.

Scrieri, traduceri

- Versuri
- Psaltirea în versuri, în format .pdf

Imnografie

Tropar (glasul al 8-lea):

Apărătorule al Ortodoxiei, și învățătorule al sfințeniei, păstor blând ca un miel și mare dascăl al Sfintei Liturghii, Părinte Ierarhe Dosoftei, roagă pe Hristos Dumnezeu să mântuiască sufletele noastre!

Lucrări tipărite:

- Psaltirea în versuri, Uniev 1673, cu peste 500 p., și 8634 de versuri (la un loc cu Acatistul Născătoarei de Dumnezeu)
- Dumnezeiasca Liturghie, Iași, 1679 (ed. a II-a, Iași, 1683);
- Psaltirea de-nțeleș, Iași, 1680 (text paralel: slavon și român);

- Molitǎl vnic de-nŃeles, Iași, 1683, având, după prefață, un
- Poem cronologic despre domnii Moldovei, cu 136 versuri;
- Parimiile preste an, Iași, 1683, având tipărit din nou
- Poemul cronologic, cu mici adaosuri și modificări.
- Viața și petriaceria sfinților, 4 vol Iași, 1682-1686, lucrare de compilație, după izvoare bizantine (Simeon Metafrast, Maxim Margunios) și slave.

Lucrări în manuscris:

Ca monah la Probota, a tradus, pentru prima oară în românește, Istoriile lui Herodot, Cronograful lui Matei Cigalas, un Pateric grecesc, cartea Mântuirea păcătoșilor a lui Agapie Landos și fragmente din Viața și minunile Sf. Vasile cel Nou.

Ca episcop de Roman a revizuit traducerea Vechiului Testament făcută de Nicolae Milescu, care s-a tipărit la București, în 1688. În timp ce se afla în exil în Polonia, a tradus introducerea (prologue) dramei Erofilii, scrisă de poetul cretan Gheorghe Hortatzis (începutul sec. XVII), inspirată, la rândul ei, din piesa Orbecche a italianului Giraldu, păstrată fragmentar (154 de versuri); începe acum și traducerea Dogmaticii Sf. Ioan Damaschinul (se păstrează 4 capitole din cartea I).

La rugămintea patriarhului Ioachim al Moscovei și a mitropolitului Varlaam Iasinski al Kievului, a tradus din –grecește în slavo-rusă mai multe lucrări teologice: Scrisorile Sfântului Ignatie Teoforul, Constituțiile Sfinților Apostoli, Istoria bisericească și privire mistică a patriarhului Gherman I al Constantinopolului (o explicație a Sf. Liturghii), Dialog împotriva ereziilor, și despre credințe noastre a lui Simeon al Tesalonicului, 40 de cuvântări (Mărgăritare) ale unor Sfinți Părinți (34 ale Sf. Ioan Gură de Aur). Tot acum a alcătuit, în slavo-rusă, o culegere de texte patristice și liturgice despre prefacerea Sfântelor Daruri.